

**R. P. Martini De Esparza Artieda, Navarri, Theologi Societ.
lesv, Cvrsvs Theologicvs**

iln decem Libros, & duos Tomos distributus, Ivxta Methodvm, Qva In
Scholis Societatis Iesv communiter traditur annis quaternis

Continens Secvndam Secvndæ, & Tertiam Partem D. Thomæ

Esparza Arteida, Martin de
Lugduni, 1666

XXXIV. Vtrum restitutio facienda sit iuxta existimationem nocentis?

[urn:nbn:de:hbz:466:1-94839](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-94839)

Art. 5. Verum subdistingtio illa Caietani tangit punctum latius patens, quam sit hoc, de quo hic agitur, & agit ibi D. Thomas. Dantur nimirum leges penales non solum aduersus actiones iniustas, & offensivas proximorum in suis iuribus, sed etiam aduersus alia peccata nihil nocentia proximis, vel non nocentia aduersus ius, & iustitiam. Deinde non est vniuersaliter vera ea doctrina, quia lex spolians in poenam iuribus circa bona pecunia aestimabilia non indiget ad sui executionem vlla actione positua, nec tamen obligat in conscientia ante iudicis sententiam. Præterea D. Thomas non agit de qualicumque poena actionis iniustæ, sed de ea tantum, quæ imponitur in fauorem iniuriam passi, vt ipsi satisfiat, & tollatur ex eius animo offensio præconceptra superaddendo poenam cedentem in eius vilitatem, & lucrum; pro qua re adest ratio specialis independens ab vniuersali legum poenaliū consideratione.

Art. 6. Nempè offensionem, & perturbationem animi, quam iniuste passus est, qui passus est iniuriam, non esse compensabilem ad æqualitatem, vti paulo post ostenditur, sicut est compensabilis ad æqualitatem iactura bonorum, quæ ablata fuere per iniustam actionem. Ergo satisfactio obligationi iustitiæ antecedenti sententiam iudicis, & consequenti ad iniuriam ex natura rei constituta æqualitate inter ablatum, & restitutum, atque de reliquo, quoad compensandam offensionem animi, & rationem formalem iniuriæ, standum est arbitrio iudicis; nec est vlla ante eius sententiam obligatio specialis restituendi, ac superaddendi vltra quantitatem nocimenti illati in bonis exterioribus; quandoquidem in nouo Testamento nulla datur lex diuina, aut humana de superaddenda determinata aliqua quantitate pro offensione animi, & ratione formali iniuriæ, vt aduertit D. Thomas ad primum; atque hæc est legitima quaestionis propositæ resolutio sufficere nimirum, si tantundem restituatur quantum ablatum fuerat, dum nihil vltra præcipit iudex.

Ad. 1. Constat ex qu. 30. & 31. ex neutro illo capite variari quantitatem singulis debitam, Qui verò ex vtroque, vel altero docent illam variari hoc insuper difficultatis habent aduersus se, vt componant eam suam sententiam cum doctrina modo tradita, quæ est communis, & indubitata apud omnes.

Ad. 2. Patet ex nuper dictis cum D. Thoma, & videri insuper possunt, quæ in eam rem dicta sunt qu. 23. circa differentiam inter restitutionem, & satisfactionem propriè talem.

QVÆSTIO XXXIV.

Vtrum restitutio facienda sit iuxta existimationem nocentis?

Videtur obligationem plus, vel minus restituendi nunquam pendere ab æstimatione nocentis. 1. Quia hoc est discrimen virtutum, quæ versantur circa passiones, & earum, quæ versantur circa operationes, vt obligatio illarum mensueretur existimatione operantis; istarum verò nequaquam. Quia virtutes, quæ versantur circa passiones intendunt medium rationis; quæ verò circa operationes, medium rei secundum se, vt dictum est quæst. 9. Ergo quantitas restituenda semper, & vnice dependet ab inæqualitate causata à parte rei, nec potest vnquam variari propter varietatem præexistentem in existimatione, & iudicio nocentis.

2. Si quantitas restituenda aliquandò esset mensuranda dependenter ab existimatione nocentis, sem-

per deberet taxari iuxta eandem. Quia lex restitutionis semper est vna, & eadem. Sequela autem est absurda apud omnes.

Art. 1. Resp. Non est dubium, quin si quantitas nocimenti reipsa illati fuerit minor, quam existimauit, qui nocuit, non teneatur is ad restituendum iuxta suam æstimationem, sed præcisè quantum re ipsa nocuit. Quia hoc solum restituto constituitur æqualitas intenta per iustitiam, & ad nihil vltra æqualitatem tenetur ex iustitia, loquendo per se, & nisi error præuius perseueret. Quando autem euentus nocimenti superat inculpabilem existimationem nocentis, non conueniunt auctores circa quantitatem restituendam.

Art. 2. Cardinalis de Lugo respondet post alios non paucos cum distinctione; vel enim nocumentum superans existimationem nocentis fuit realiter indistinctum ab eo, quod præcognouit, qui iniuste nocuit, vt si proiecit in mare gemmam alienam existimans esse vitrum, & sciens esse alienum quidquid esset. Vel fuit idem nocumentum realiter distinctum, & resultans deinde præter opinionem; vt si combussit segetes, & inde factum est, vt combureretur etiam domus præter omnem opinionem, & suspicionem comburentis segetes. In priori euentu docet deberi restitutionem iuxta quantitatem nocimenti reipsa illati: in posteriori verò non nisi quatenus præuiusum fuit. Reddit rationem discriminis, quia qui proiecit gemmam tamen existimet esse vitrum, vult reipsa projicere gemmam, & volitione executiua vult perdere, quod habet in manu, quidquid illud sit. Ergo tenetur ad reparandum damnum, quale reipsa fuit, quia sic reipsa voluit. Qui verò apposuit causam damni reipsa subsecuturi ignorans inuincibiliter illud esse subsecuturum, nec realiter, nec formaliter vult damnum reipsa subsecutum; nec illud magis amplectitur volitione executiua, quam intentiua; sed, respectu vtriusque, se habet merè per accidens; & moraliter perinde æstimatur, atque si nocumentum omnino inopinatum, & distinctum realiter ab eo, quod præuiusum est, non esset re ipsa subsecutum.

Art. 3. Verum hæc ratio discriminis nequaquam satisfacit. Quia ignorantia quoad vim damnificandi perinde omnino est, atque ignorantia quoad valorem rei. Tota namque vis damnificandi est indistincta realiter ab actione, seu renociua inferente reipsa maximum nocumentum, non minus, quam sit indistinctus maximus valor à re plurimum valente in seipsa. Quare si is qui perdidit gemmam, aut verum aurum æstimans esse vitrum, aut aurum falsum, tenetur ad valorem gemmæ, aut auri veri; similiter is, qui dedit cibum re ipsa lethalem existimans inculpabiliter esse causatum solius insomnij, aut levis doloris in capite, tenebitur de toto damno consecuto reipsa per se ad mortem hominis. Nempè voluisse causam necessariam damni, perinde moraliter est, atque idem damnum immediate, & in se voluisse, maxime cum priuatio boni sit indistincta à quolibet impossibili cum eodem bono, ideoque per se ipsum immediate priuet eodem bono pro eo tempore, pro quo est impossibile cum illo, de quo alias: nec enim ad præsens multum refert, præter quam ad hominem aduersus auctores distinctionis, quæ directè impugnantur.

Art. 4. Ratio igitur paritatis à priori independens ab ea opinione de priuatione, desumitur ex eo, quod ad æstimationem, & effectus morales actuum, tam bonorum, quam malorum perinde valet distinctio rationis, atque distinctio realis, vt dictum est cum D. Thoma aliorumque communi, & indubitata sententia qu. 2. de Virt. Theol. & alibi non semel. Ergo damnum esse distinctum realiter, vel indistinctum realiter ab eo damno, quod præmissum est, seu existimatum formaliter,

formaliter, nihil variare potest æstimationem, & effectus morales actionum, sed quantitas præcisa per rationem à quantitate damni realiter subsecuti perinde reputabitur, atque si identificata realiter minimè cum illa fuisset: sicut reputatur ab omnibus, quoad quantitatem, seu magnitudinem malitiæ actus.

Art. 5. Dicendum itaque est vniuersaliter, in nullo euentu deberi restitutionem vltra quantitatem innocentem existimatam à nocente, nullamque obligationem resultare ex quantitate damni, & valore rei inuincibiliter ignoratis ita, vt ne dubitaueris quidem de vltiori valore, aut vi nocua.

Art. 6. Ratio est, quia inhumanum est, vt homines contrahant obligationem ex actione sua modo minimè humano. Obligatio autem consequens ad ignorantiam inuincibilem, contracta eatenus esset modo minimè humano, quia homo quatenus ignorat, nihil differt à bruto, & agente inanimato. caret enim eatenus libertate, quæ est discretiua humanitatis, & à qua pendent obligationes contrahendæ per actionem propriam.

Art. 7. Confirmatur ratione superius indicata quæst. 32. versus finem. Quia nemo creditur consentire in contractum maioris periculi, quàm spei. Voluntas autem consentiens reparationi damni minimè præiudicat, & superantis existimationem coniecit in maius periculum, quàm spem. Grauius namque proculdubio est spoliare se scientem bonis suis in compensationem erogandis, quàm ipsam ab alio ignoranter priuari. Quare communis hominum consensus antecedens euentus æquè possibiles, respectu cuiusvis, hic potius est, vt reputentur pro damnis purè fortuitis, quæ ab aliquo minimè existimante illata fuerint, quatenus inculpabilem existimationem, & opinionem nocentis exceßerint, quàm vt spem aliquam maiorem concipere, ac fundare voluerint non patiendi nocumentum, inito contrario pacto.

Art. 8. Confirmatur rursus, quia nemo rationabiliter irascitur aduersus nocentem cum ignorantia nocumenti, quatenus ignorauit, ac proinde non ageret rationabiliter cum eo, si hostiliter eatenus ageret cum eodem. Ageret autem hostiliter, si compelleret ad subeundum magnum damnum pro placatione sui, nec aliter vellet redire ad pristinam pacem, ac beneuolentiam mutuum. Quare ad rationem discriminis supra assignatam dicitur in actione, siue mediata, siue immediata plus nocente, quàm putauit auctor actionis, excessum se habere purè materialiter, quoad prudentem operis æstimationem, atque idèd nullum eatenus effectum moralem specialem resultare; neque realem ignoti cum noto identitatem quidquam in contrarium valere.

Art. 9. Dictum autem est vniuersaliter neminem teneri ad reparandum damnum, quatenus fuit inopinatum, ac inexcogitabile, seu non timendum prudenter. Quia nullum, quoad hoc, admittendum est discrimen inter eum, qui nocuit putans quantitatem nocumenti esse sufficientem ad lethale, & eum, qui putauit esse sufficientem solum ad veniale; cum vtrique putauerit esse minorem, quàm re ipsa fuit, nec de opposito dubitauit, quod rarè contingere potest. Licet enim qui putauit quantitatem esse sufficientem ad lethale, eo ipso hostiliter egerit, idèdque meruisse videatur, vt etiam cum ipso hostiliter agatur exigendo ab eo, quantum re ipsa nocuit. Quod meritum nequaquam inest existimanti quantitatem esse venialem. Hæc nihilominus differentia, cui plurimum insistit Cardinalis de Lugo disp. 8. sect. 5, nulla ex parte labefactat vim superioris nostræ rationis vniuersaliter concludentis. Solum enim persuadet facilius, ac rationabilius condonari venialiter, quàm lethaliter peccanti restitutionem quantitatis ab vtroque existima-

tæ. Si enim exigatur vltra existimationem, ac prudentem dubitationem, non hostiliter solum agitur, sed etiam tyrannicè, ac inhumane.

Art. 10. Opponit Cardinalis paritatem ex incurfione poenarum excedentium sæpè existimationem peccantis. Sed retorquetur faciliè, & efficaciter paritas. Quia quantitas poenæ iustæ non potest excedere per se quantitatem culpæ formalis; nec culpa formalis potest excedere existimationem peccantis, circa grauitatem culpæ. Ergo similiter quantitas rei restituendæ non potest excedere per se quantitatem nocumenti existimatam à nocente. Nempe restitutio correspondet nocumento proximi, sicut poena culpæ quatenus imputabilibus; idque simili prorsus modo pro culpa, & nocumento, siue leui, siue graui. Quæ ipsa vniuersitas, quoad leue, & graue in poena, & culpa nocet specialiter intentioni Cardinalis volentis tueri discrimen inter iniustitiam leuiter, & grauius peccaminosam, cum tamen æquè contingat poenam per accidens excedere culpam leuem, ac grauem; neutram verò vnquam excedere possit per se. Quæstio autem præfens est de obligatione per se vltra nocumentum existimatum. Concluditur igitur quantitatem restituendam nunquam posse esse maiorem inculpabiliter existimata; posse tamen aliquando esse minorem.

Ad 1. Dictum est eo in loco, & sæpè aliàs medium rei, quod intendit iustitia considerari relatè ad ius eius, circa quem operatur ipsa iustitia. Ostensum autem est non competere ius patienti, vt sibi restituatur quantum re ipsa fuit nocumentum, quod passus est, sed quantum inculpabiliter existimauit, qui nocuit; Atque eatenus tenetur ad medium rei, qui nocuit; neque, si postea per nouum errorem restituat bona fide minùs, quàm existimauit, quando nocuit, propterea liberatur à tota obligatione, sed tenetur supererogare, cum primùm innouerit posterior error. Cuius nihil simile est in alijs virtutibus, quæ versantur circa passionem.

Ad 2. Satis superque patet ex dictis supra ratio differentie, ob quam, qui minùs nocuit, quàm putauit, non debeat restituere quantum putauit, sed minùs; non verò similiter plus debeat restituere, quàm re ipsa nocuerit, qui plus nocuit, quàm putauit, idèdque, neque semper, neque nunquam standum sit mensuræ existimationis, quæ præluxit nocenti. Quia semper satisficit iuri patientis, si recipiat, quantum amisit; & aliquando, etiam si minus recipiat.

QVÆSTIO XXXV.

Vtrum sola nocentis intentio possit variare obligationem restituendi?

Videtur variare posse. 1. Quia in materia aliarum virtutum sola diuersitas intentionis ex parte operantis potest inducere dispares obligationes ex. gr. si actio vtilis alteri fiat animo benefico, obligat ad gratitudinem; si minùs non obligat; idemque apparet in pluribus alijs aliarum virtutum exemplis, quæ prosequitur latè Cardinalis de Lugo disp. 8. sect. 6. Ergo id ipsum accidere potest in materia iustitiæ. Nec enim apparet vlla, quoad hoc punctum, differentia inter ipsam, & alias virtutes.

2. Sola diuersitas intentionis efficere potest, vt quis constituatur, vel non constituatur in ratione causæ moralis, respectu effectus consensenti ad eius actionem; vt patet in eadem tentatione denominante demonem, vel hominem causam peccati ex tentatione suborti, minimè verò Deum; quia illi intendunt peccatum,